

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaaalainete õpetamine põhikoolis õppekava

Imbi Hunt
ALGAJATE ÕPETAJATE ARUSAAM DISTSIPLIINIST JA
DISTSIPLIINIPROBLEEMIDEST ÕPPEPROTSESSIS
Bakalaureusetöö

Juhendaja: haridusteaduste lektor Egle Säre

Tartu 2021

Kokkuvõte

Algajate õpetajate arusaam distsipliinist ja distsipliiniprobleemidest õppeprotsessis.

Distsipliiniprobleemide ennetamine, distsipliini saavutamine ja selle hoidmine on murettekitav teema eriti algajate õpetajate seas. Edukaks õpetamiseks on oluline klassi haldamine.

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada algajate põhikooli õpetajate arusaam distsipliinist ja erinevatest sekkumismeetoditest probleemide korral. Töös kasutati kvalitatiivset uurimisviisi.

Andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuu abil viielt õpetajalt, kes on koolis töötanud vähem kui üks õppeaasta vähemalt 0,5 koormusega. Tulemustest selgus, et distsipliin mõiste tähendab algajate õpetajate jaoks eelkõige reegleid ja korda. Selgus, et distsipliin on õpetajate jaoks väga olulisel kohal, et klassis saaks efektiivselt õpetada. Uuringus ilmnis, et õpetajad seisavad silmitsi erinevate probleemidega, mis häirivad nii õpetamist kui ka õpilastel õppimist. Intervjueeritavad tõid välja mitmeid meetodeid, mida kasutatakse nii ennetamiseks kui ka tagajärgedega tegelemiseks.

Võtmesõnad: distsipliiniprobleemid, klassi haldamine, probleemide ennetamine, probleemide lahendamine

Abstract

Beginner teachers' understanding of discipline and discipline problems in the learning process.

Preventing, achieving and maintaining discipline is a matter of concern, especially for beginner teachers. Classroom management is important for successful teaching. The aim of the Bachelor's thesis was to find out the understanding of beginners' teachers about discipline and different intervention methods by qualitative research method. Data were collected through a semi-structured interview from five teachers who have worked at school for less than one academic year with a workload of at least 0.5. The results showed that the concept of discipline means rules and orders. Discipline is important for teachers to be able to teach effectively. The study found that teachers face a variety of challenges that interfere with both teaching and learning.

Interviewees identified methods that are used to prevent and deal with consequences.

Keywords: discipline problems, classroom management, problem prevention, solving problems

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade	5
1.1 Distsipliini mõiste.....	5
1.2 Distsipliiniprobleemide olemus	6
1.3 Distsipliiniprobleemide ennetamine ja lahendamine.....	7
1.4 Distsipliinimudelid	8
1.5 Vaikuseminutid.....	10
2. Metoodika	11
2.1 Valim	11
2.2 Andmekogumine	12
2.3 Andmeanalüüs	13
3. Tulemused.....	14
3.1 Distsipliini mõiste ja olemus	14
3.2 Distsipliini tähtsus õppeprotsessis	16
3.3 Distsipliiniprobleemide ennetamine	16
3.4 Distsipliiniprobleemide lahendamine	18
Arutelu.....	19
Tänuõnad	22
Autorsuse kinnitus.....	22
Kasutatud kirjandus.....	23
Lisad	27
Lisa 1. Intervjuu kava	
Lisa 2. Väljavõtte kodeerimisest	
Lisa 3. Näide kategoriseerimisest	

Sissejuhatus

Õpetamine on ainult üks osa õpetaja igapäevatööst. Õpetaja peab lisaks tundide läbiviimisele tegelema veel näiteks tundide ettevalmistamisega, klassijuhataja tööga, enesetäiendamisega ja dokumentatsiooni täitmisega. Eesti Haridustöötajate Liidu läbi viidud uuringus selgus, et õpetajate nädala keskmine töötundide arv on väga suur. Kõigest 40% nädalatundide üldarvust kulub õpetamisele, ülejäänud 60% kulub muudele tegevustele (Vöörmann & Helemäe, 2006).

Õpetajate seas, eriti algajate, on murekohaks distsipliiniprobleemid klassiruumis. Algajad õpetajad peavad distsipliiniprobleeme keeruliseks väljakutseks, sellele kulub palju aega ja pingutusi (Kokk, 2018). Eestis viidi algajate õpetajate seas läbi uuring, mille tulemustest selgus, et õpetajate jaoks on kogemuste puudumise tõttu distsipliini tagamine üks suuremaid muresid (Jakobson, 2012). TALIS 2018 uuringust selgub, et vähem kui pooled uuringus osalenud õpetajatest hindavad end klassi haldamise suhtes hästi või väga hästi (Taimalu, Uibu, Luik, & Leijen, 2019). Algajad õpetajad arvavad, et klassi haldamine on suur probleem, sest õpilastes on raske tähelepanu äratada ja neid motiveerida (Alavieh & Habib, 2015). Klassiruumi juhtimine on õpetaja jaoks väljakutsuv ja seda ei õpetata ettevalmistusena piisavalt (Kwok, 2017).

Distsipliini tähendus on aja jooksul muutunud, kuid peamine tähendus on kontroll pealesurutud allumise abil ja karistamine (Tuulik, 2006). Distsipliin tähendab tavaliselt reeglitele ja eeskirjadele vastavat käitumist. Distsipliini mõiste all mõeldakse korda, koostööd ja reeglite järgimist (Gordon, 2003). Distsipliin suunab ja õpetab lapsi oma käitumise üle kontrolli omandama, seejuures austades teiste õigusi (Rogers, 2008). Distsipliin on vajalik ka õpilaste sotsiaalsete oskuste kujundamiseks ning nende edasise elu ettevalmistuseks (Lister, 2012). Uuringutes on välja toodud, et head suhted, sealhulgas distsipliin, aitavad luua klassis positiivset õpikeskkonda, see annab võimaluse efektiivseks õppimiseks ja õpetamiseks (Schmitt, Pentimonti, & Justice, 2012). Distsipliin loob õppetööks soodsad olud ning see on oluline klassi haldamise jaoks (Krull, 2018).

Õpetaja kutsestandard näeb ette, et õpetaja kujundab õpilase jaoks keskkonna, mis on füüsiliselt, vaimselt ja emotsionaalselt turvaline ja heaolu, tervist, arengut ja loovust toetav. Õpetaja loob hooliva, kiusamisvaba ja koostöise õhkkonna. Lisaks peab õpetaja looma õppijatega usalduslik suhte, et koos õppija arengut toetada (Kutsestandard. Tase 7, 2020). Õpetaja ja õpilase vaheline usalduslik ja vastastikune suhe on hea distsipliini eelduseks (Lister, 2012). Lisaks

mõjutab positiivne õpetaja – õpilase suhe nii käitumist, edukust kui ka õpilaste motivatsiooni (Jones & Jones, 2001).

Eestis on varasemalt tehtud magistritöö, kus uuriti lasteaiaõpetajate arvamusi distsipliinist ja distsipliiniprobleemidest. Magistritöö uuringust selgus, et õpetajate arvates mõjutavad lapse distsipliini saavutamist kodu, iseärasused, rühmakaaslased ja õpetaja. Ennetada saab mitmete meetodite abil, arvestades seejuures lapse huvisid ja võimeid (Kuusik, 2019). 2014 aastal uuriti magistritöös Ida-Virumaa õpetajate näitel klassi ohjamisega seostuvaid hoiakuid ja veendumusi. Magistritöös tuuakse välja see, et algaja õpetaja vajab rohkem koolitust, kuidas klassi hallata, kui klassis õpivad ka käitumisprobleemidega lapsed (Merirand, 2014).

Uuringute kohaselt on distsipliiniprobleemid õpetaja igapäeva töö osa. On leitud, et distsipliiniprobleemid on üheks suurimaks raskuseks alustaval õpetajal. Oluline on välja selgitada, kuidas õpetaja selgitab distsipliiniprobleeme ning kuidas ta oskab neid ennetada ja lahendada. Uurimisprobleemiks on algajate õpetajate vähene kogemus ja kokkupuude distsipliiniprobleemidega, nende ennetamise ja lahendamisega. Puudub selge arusaam, kuidas selles vallas alustavaid õpetajaid toetada.

Järgnevalt antakse ülevaade distsipliini olemusest ja erinevatest strateegiatest distsipliiniprobleemide ennetamiseks.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Distsipliini mõiste

Distsipliin tähendab tavaliselt reeglitele ja eeskirjadele vastavat käitumist (Gordon, 2003). Lindgren ja Suter (1994) järgi on distsipliinil kolm erinevat tähendust - mõeldakse nii karistamist, kontrolli korraliku käitumise juurutamise abil ja väljaõpet. Distsipliini mõistet saab selgitada nii nimi- kui ka tegusõnana. Distsiplineerimine on kellegi üle kontrolli saavutamine ja ka juhendamine ning õpetamine (Gordon, 2003). Haridussõnastiku (2014) järgi tähendab distsipliin kindlaksmääratud korda ja korrale allumist.

Distsipliini on kahte liiki – väljaspool tulenev ehk „pealesunnitud“ distsipliin ja seestpoolt tulenev ehk „endakehtestatud“ (Gordon, 2003). Seestpoolt tulenev distsipliin tähendab, et inimene on ise enda suunaja ja kontrollija (Tuulik, 2006). Lister (2012) kirjelduse järgi on distsipliin saavutatud siis, kui õpilasel on soov kuuletuda õpetajale ja nad täidavad ühiseid

reegleid. Distsipliin tagab koolis selle, et lapsed saaksid õppida ja õpetajad õpetada (Tuulik, 2006).

1.2 Distsipliiniprobleemide olemus

Paljudel õpilastel ilmnevad distsipliiniprobleemid, nagu näiteks häiriv käitumine klassiruumis, vandalism, kiusamine ja vägivald (Luiselli, Putnam, Handler, & Feinberg, 2005). Muslida, Firmad ja Ahmad (2020) tõid oma uuringus distsipliiniprobleemidena veel välja näiteks kooli hiline mine, teiste õpilaste segamine, klassis lärmamine, spikerdamine, koolist omavoliline lahkumine ja agressiivsetes tegevustes osalemine. Distsipliiniprobleemide tekke põhjuseks võivad olla ka välised tegurid, näiteks kodune olukord (Raba, 2016). Kokkuvõtvalt on igasugune käitumine, mis takistab haridustegevust, soovimatu käitumine. See häirib klassi korda ja toimimist, hoiab ära eesmärkide saavutamist ning raiskab tunnis aega (Topal & Uzoglu, 2020).

Arvukad uuringud on kinnitanud, et algajatel õpetajatel ei ole vajalikke teadmisi juhtimise, käitumise ja akadeemiliste ülesannete keerukate seoste mõistmiseks (Melnick & Meister, 2008). Klassiruumi haldamine on õpetajate jaoks oluline oskus - seda nii enda heaolu kui ka õpilaste õppe edukuse huvides (Zakaria, Reupert & Sharma, 2013). Klassiruumi haldamine viitab meetoditele ja tehnikatele, mida õpetajad kasutavad, et õpilased oleksid motiveeritud, keskendunud ja kaasatud aktiivselt õppetöösse (Raba, 2016). Klassi haldamine on oluline, et õpilased saaksid tõhusalt ja tulemuslikult õppida (Topal & Uzoglu, 2020). Tähtsusetriikka ja tulemusliku õppimise eelduseks on see, et õpetaja suudab oma klassi tõhusalt kontrollida. Õpetaja ei saa oma õpilasi edukalt õpetada, kui ta ei suuda klassi juhtida. Ebaõnnestunud klassijuhtimise tulemusel on puudu ka distsipliin, mille üks põhjustest võib olla õpetamisstiil. Kui õpetaja ei tunne huvi õpilaste edasiliikumise vastu ja ei ole toetav, siis on ka õpilased tõenäoliselt passiivsed (Raba, 2016).

Klassiruumi haldamine ja õpilaste õppetöös osalemine on tihedalt seotud. Õpilased ei saa õppida ega jõuda oma potentsiaalini keskkonnas, kus puudub struktuur ja tugi või pakutakse vähe võimalusi aktiivseks osalemiseks. Õpetaja peab kasutama järjepidevalt ennetavaid juhtimispraktikaid, mis minimeeriks käitumishäireid ja maksimeeriks õpilaste osalust (Hepburn & Beamish, 2019). Paljudes uuringutes on kindlaks tehtud, et klassiruumi juhtimine toetab positiivse ja produktiivse klassikeskkonna loomist (Hepburn & Beamish, 2019). Palestiinas viidi 2014 – 2015 aastal läbi uuring, mille eesmärk oli välja selgitada algajate õpetajate klassiruumi

juhtimise oskused. Tulemused näitasid algajate õpetajate madalat kompetentsitaset klassiruumi juhtimises. Nimetatud uurimuse tulemuste järgi tunnevad õpetajad, et nii nende õpetajakoolitus kui ka koolijuhid on vähe teinud, et neid klassiruumi tõhusaks haldamiseks ette valmistada või toetada (Raba, 2016).

Distsipliiniprobleemide esinemine klassiruumis on kahjulik, kuna see mõjutab õpilaste käitumist, ei lase õpetajal õpetada ega teistel õpilastel klassis õppida (Zakaria jt, 2013). Õpetajad on välja toonud, et distsipliiniprobleemidega tegelemiseks kulub neil klassis palju aega. Õpetajad peavad õpetamise asemel tegelema distsipliiniprobleemidega laste korrale kutsumisega (Masekoameng, 2010).

1.3 Distsipliiniprobleemide ennetamine ja lahendamine

Suur osa distsipliiniprobleemide on võimalik vältida, kui kasutada selleks ennetavaid meetmeid (Krull, 2018). Kogenematutel ja algajatel õpetajatel võib olla arvamus, et distsipliini rakendamine tähendab reageerimist siis, kui asjad on juba käest ära läinud (Raba, 2016). Distsipliini kujundamisel peavad osalema nii õpilased kui ka õpetajad. Õpetajal peavad olema valmisolek ja oskused enda kehtestamiseks (Rogers, 2006).

Distsipliiniprobleemide ennetamiseks on õpilaste jaoks oluline olla teadlik reeglitest (Rogers, 2006). Reeglite olemasolu on oluline õpilaste turvatunde tekkimiseks ja õpetaja usaldamiseks (Hallimäe, 2021). Reeglite järgi saavad õpilased aru, millist käitumist nende poolt oodatakse ja milline käitumine on sobimatu. Reeglite koostamise protsessi võib kaasata ka õpilasi (Krull, 2018). Ka Raba (2016) järgi on oluline, et õpetaja end kehtestaks ja rakendaks järjepidevalt selgelt sõnastatud reegleid, mis on õpetaja ja õpilase vahel kokku lepitud. Rogers (2006) järgi mõistavad õpilased, et reeglid aitavad juhtida käitumist ja innustavad vastutuse võtmist. Lisaks mõistavad õpilased, et reeglite rikkumisel on tagajärjed. Hallimäe (2021) tõi oma magistritöös välja selle, et uurimuses osalenud õpetajate jaoks on oluline hea suhe õpilase ja klassiga tervikuna, õpetajate kohalolu ja klassireeglite olemasolu. Lisaks toodi välja, et õpilasega suhte loomisel on olulisel kohal usaldus.

Tõhusate distsipliinipraktikate kehtestamine on oluline, et tagada akadeemiline edu ja turvaline õpikeskkond (Luiselli *et al.*, 2005). Olemas on mitmeid juhtimisstrateegiaid, kuid õpetajad peavad valima kõige sobivama lähtudes õpilaste vajadustest. Kõik strateegiad ei pruugi toimida ja peab katsetama erinevaid või neid kombineerima (McCaw, 2018). Lisaks on leitud, et

distsipliiniprobleemide ennetamiseks tuleb õpilastele individuaalselt lähendada. Õpetajaid on arvamusel, et probleemid on seotud pigem õpilase emotsioonidega ning õpilasega on vaja lihtsalt suhelda (Hallimäe, 2021).

1.4 Distsipliinimudelid

Eduka õpetamise aluseks on tingimused, mis võimaldavad õpetajal õpetada ja õpilastel õppida. Iga õpetaja, klass, aine ja olukord on erinev - oluline on välja töötada oma distsipliiniplaan ja osata probleemidega tegeleda. Aastate jooksul on välja töötatud mitmeid mudeleid, mis on mõeldud distsipliiniprobleemide ennetamiseks ja/või lahendamiseks (Allen, 1996).

Ginott'i mudel

Haim Ginott oli psühholoog, kes kirjutas vanematele ja õpetajatele, kuidas lastega tõhusalt töötada (Sage, Adcock, & Dixon, 2012). Mudeli idee on, et täiskasvanud peaksid vältima rünnakuid lapse isiksusele ning pigem keskenduma situatsioonile. Õpetajad säilitavad turvalise ja produktiivse klassiruumi läbi ühilduva suhtluse ja asjakohase kiituse (Burden, 1995). Ginott'i mudel on õpetajatele, kes soovivad edendada õpilastega koostööd ja klassiruumis harmooniat. Õpetajate edu antud mudeliga sõltub oluliselt nende võimest järjepidevalt näidata positiivset suhtlemist, käitumist ja suhteid (Manning & Bucher, 2001). Olulisel kohal on ka õpetaja enesedistsipliin, kuna õpetaja on oma käitumisega õpilastele eeskujuks (Allen, 1996).

Dreikurs'i mudel

See mudel rõhutab klassikeskkonna loomist, kus lapsed tunnevad end tunnustatuna ja aktsepteerituna põhjusel, et väärkäitumine tuleneb laste soovidest ja vajadusest sotsiaalse tunnustuse saamiseks (Dreikurs, Grunwald, & Pepper, 1998; Malmgren, Trezek, & Paul, 2005). Peamine idee on sotsiaalsesse rühma kuulumine (Burden, 1995). Õpetajad peavad olema teadlikud, et lapsed õpivad läbirääkimise käigus vastutama oma käitumise eest ja et tagajärjed võivad ka negatiivsed olla (Harlan & Rowland, 2002). Dreikurs'i mudeli järgi on oluline välja selgitada, miks laps nii käitub (Burden, 1995). Allen (1996) toob välja, et Dreikurs'i mudeli järgi kaasavad õpetajad õpilasi reeglite ja tagajärgede kehtestamisse.

Glasser'i mudel

Glasser'i mudelis on olulised kehtestatud reeglid. Glasser'i teooria põhineb viiele lapse vajadusele: ellujäämine, vabadus, võim, kuuluvus ja lõbu (Glasser, 1998; Irvine, 2015). Leitakse, et koolide ülesanne on aidata lastel õppida vastutustundlikku käitumist (Harlan & Rowland, 2002). Allen (1996) toob välja, et oluline on õpetada lastele häid valikuid tegema, see tähendab ka head käitumist tunnis.

Canter'i mudel

Marlene ja Lee Canter on välja töötanud mudeli, mis põhineb õpetajate jälgimisel (Allen, 1996). Canter'i mudel soovitab õpetajatel luua positiivse õpikeskkonna enesekehtestamise kaudu (Canter & Canter, 2001). Nende järgi on enesekehtestav distsipliin otsene ja positiivne lähenemine, et õpetajad saaksid õpetada ja õpilased õppida (Allen, 1996). Sellise keskkonna loomiseks peavad õpetajad määrama distsipliiniplaani, mis sisaldab endas kolme osa. Esiteks reeglid, mida õpilased peavad järgima. Teiseks positiivsed tunnustused ja kolmandaks tagajärjed (Burden, 1995). Kava tuleb tutvustada ka juhtkonnale, lapsevanematele ja ka lastele endile (Harlan & Rowland, 2002). Mudeli eesmärk on õpetada õpilased valima vastutustundlikud käitumisharjumused, tõsta seeläbi nende enesehinnangut ning parandada akadeemilist edukust (Burden, 1995). Canteri'i mudeli järgi on oluline piiride seadmine. Õpetaja peab enesekehtestamiseks olema teadlik, millist käitumisviisi nad õpilastelt soovivad ja vajavad. Õpilasi tuleb juhendada kohe tegevuse alguses, näiteks kokku leppida, et vastata tuleb vaheldumisi ja teisi tuleb kuulata (Allen, 1996).

Kounin'i mudel

Kounin (1970) järgi on eduka distsipliini võti võimalus kontrollida rühmi, mitte üksikuid lapsi. Mudel rõhutab ka seda, et õpetaja peab klassi hoolikalt jälgima - nii on lapsed tegevusega hõivatud ja vähenevad ka käitumisprobleemid. See võimaldab probleemide ilmnemisel kiirelt sekkuda (Harlan & Rowland, 2002). Kounin'i mudeli järgi on tõhusa juhtimise võti sujuv üleminek tegevuste vahel. Lisaks on oluline, et õpetaja hoiab õpilasi erksana - õppetunnid peavad olema mitmekesised (Allen, 1996). Kounin'i järgi on olulisel kohal veel ka tegevuste hoogsus. Selleks peab õpetaja järgima kindlaid põhimõtteid distsipliiniprobleemide ennetamisel (Krull, 2018).

Jones'i mudel

Jones'i mudel põhineb klassiõpetajate ja õpilaste käitumise vaatlemisel (Allen, 1996). On välja toodud, et umbes pool klassiruumis oldud ajast kaob õpilaste väärkäitumise ja tööülesannete täitmata jätmise tõttu. Suur osa kaotatud ajast tuleneb ilma loata rääkimisest, lisaks veel muude asjadega tegelemine, kohapealt ära minemine, häält tehes jne. Hästi juhitud distsipliiniplaan säästab aega ja nii saab tõhusamalt õpetada (Jones, 2007).

Allen (1996) toob välja, et koolides kasutatakse enim Canter'i ja Jones'i mudelit. Mitmed mudelid on sarnased õpilastega suhtluse, arutelu ja läbirääkimiste poolest. Olulisel kohal on, et õpetaja oleks ka ise õpilastele eeskujuks.

1.5 Vaikuseminutid

Mitmed uuringud on välja toonud selle, et *mindfulness* ehk teadveloleku praktiseerimine mõjutab positiivselt emotsioonide juhtimist ja vaimset võimekust (Peeba, 2019). Eestis on loodud Vaikuseminutid programm, mis põhineb teadveloleku harjutustel. Vaikuseminutite harjutuste eesmärk on tõsta inimese heaolu, harjutused keskenduvad tähelepanu teadlikule suunamisele (Vaikuseminutid, s.a.).

Läbi on viidud ka mitmeid uuringuid. Näiteks 2017 aastal läbi viidud uuringus selgus, et haridustöötajad praktiseerivad vaikuseminutite harjutusi õpilaste keskendumisvõime parandamiseks, rahunemiseks ja häälestuseks õppetöle. Vaikuseminutite harjutused parandavad õpilaste eneseregulatsioonioskust ja ennetavad käitumisprobleeme (Kitsing, 2017). Lisaks uuriti 2018 aastal bakalaureusetöö raames Vaikuseminutite harjutuste mõju laste ja õpetajate hinnangu põhjal. Tulemustest selgus, et harjutused mõjutavad laste heaolule hästi ja nad muutusid pärast harjutuste läbiviimist rahulikumaks (Ertel, 2018). Ka 2019 aasta magistriritöö uurimise käigus selgus, et Vaikuseminutite programmil on positiivne mõju õpilaste tähelepanu püsimisel (Peeba, 2019). Ameerikas tehti uuring, kus selgus, et teadveloleku põhine programm avaldas samuti positiivset mõju õpiraskustega õpilastele ja käitumisprobleemide vähendamisele (Felver, Margolis, Ravitch, Romer, & Horner, 2017).

Ertel (2018) toob oma bakalaureusetöös välja selle, et harjutuste praktiseerimine mõjus rahustavalt ning see omakorda muutis laste käitumist. Vooglaid (2016) kirjutab oma bakalaureusetöös, et õpetajad kasutavad harjutusi ka negatiivse käitumise reguleerijana ehk

õpetajad kasutavad Vaikuseminutite harjutusi kui abistavat ressursi. Enamus õpetajaid töid uurimuses välja, et laste käitumine on läinud ajaga paremaks ja osatakse negatiivset käitumist tagasi hoida (Vooglaid, 2016). Vaikuseminutite programmi on peetud tõhusaks distsipliiniprobleemidega toimetuleku meetodiks ka Kuusik (2018) läbiviidud uurimuses. Uuringus toodi välja, et õpetajad kasutavad Vaikuseminutite elemente alternatiivse meetodina karistamisele.

Teooria ülevaatest selgus, et algajad õpetajad ei tunne end klassi juhtimisel kindlalt. Klassi juhtimine on oluline, et klassiruumis oleks distsipliin. Oluline on uurida, millised on algajate õpetajate kogemused distsipliiniprobleemide ennetamisel ja lahendamisel.

Töö eesmärgiks on välja selgitada algajate põhikooli õpetajate arusaam distsipliinist ja erinevatest sekkumismeetoditest probleemide korral. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas mõistavad algajad õpetajad distsipliini olemust?
2. Kuivõrd tähtsustavad algajad õpetajad endi sõnul distsipliini õppeprotsessis?
3. Milliseid meetodeid kasutavad algajad õpetajad endi sõnul distsipliiniprobleemide ennetamiseks?
4. Milliseid meetodeid kasutavad algajad õpetajad endi sõnul distsipliiniprobleemide lahendamiseks?

2. Metoodika

Antud bakalaureusetöös kasutatakse kvalitatiivset uurimisviisi, mis keskendub õpetajate arvamustele. Kvalitatiivne uurimisviis on selleks, kui tahetakse kirjeldada reaalsel elu ja kui uurimus on suunatud inimeste arusaamade ja kogemuste mõistmisele. Kvalitatiivne uurimisviis võimaldab uuritavatel rääkida vabas vormis, kirjeldada ning tuua näiteid (Õunapuu, 2014).

2.1 Valim

Valim moodustati mugavusvalimi strateegiat kasutades, mis tähendab, et uuritavad on kergesti kättesaadavad huvialused (Õunapuu, 2014). Valimi moodustamise kriteeriumiks seati, et uuritavad on töötanud õpetajana vähem kui ühe õppeaasta vähemalt 0,5 koormusega. Antud kriteerium seati, kuna autori jaoks on oluline, et uuritavatel oleks vähem kogemust. Lisaks on oluline, et uuritavad töötaksid vähemalt poole kohaga, kuna muidu ei pruugi tekkida tõelist

ettekujutust distsipliiniprobleemidest ning uuritavatel on selle võrra rohkem kokkupuudet. Uuringus osales kokku koos prooviintervjuuga viis õpetajat. Uuritavad töötavad õpetajana erinevates Tartumaa, Jõgevamaa ja Harjumaa koolides. Uuritavate vanus jäi vahemikku 21 – 26.

Uurimusse kaasatud õpetajateni jõuti autori isiklike kontaktide abil. Uuritavatega võeti ühendust sotsiaalmeedia kaudu. Kokku pöörduti viie õpetaja poole, kõikidelt sai autor nõusoleku intervjuus osalemiseks. Uuritavad olid teadlikud, et osalevad uurimuses vabatahtlikult ja neil on õigus igal ajal loobuda.

Tabelis 1 on esitatud intervjuueeritavate taustaandmed. Konfidentsiaalsuse tagamiseks on intervjuueeritavate nimed asendatud pseudonüümidega.

Tabel 1. Uuritavate andmed

Pseudonüüm	Töökogemus	Õpetatavad klassid	Õpetatavad ained
Anna	3 kuud	5.klass, 8.klass	matemaatika
Brita	5 kuud	2.klass	üldõpetus
Claudia	8 kuud	4.klass, 5.klass	inglise keel
Diana	8 kuud	4.klass, 5.klass	inglise keel
Elli	8 kuud	7.klass	matemaatika

2.2 Andmekogumine

Andmekogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab andmekogumist vastavalt olukorrale reguleerida. See võimaldab intervjuu käigus küsimusi lisada ja täiendada, et saada täpsemat informatsiooni (Longhurst, 2003). Intervjuu annab võimaluse mõtete vabaks väljendamiseks (Laherand, 2008). Intervjuu kava koostamisel lähtuti töö uurimisküsimustest. Intervjuud viidi läbi videokõne vahendusel. Küsimused jaotati neljaks plokiks. Esimeses osas esitati uuritavale taustaküsimused (näiteks vanus, tööstaaž). Teises osas uuriti, mida mõistab algaja õpetaja distsipliini all ja kui tähtis on nende jaoks distsipliin õppeprotsessis. Kolmandas osas selgitati välja, kuidas algajad õpetajad probleeme ennetavad ning viimasel osas uuriti, kuidas õpetajad probleeme lahendavad. Küsimusi oli kokku 14. Intervjuu kava on esitatud lisa 1.

Intervjuu kava valmimise järgselt viidi usaldusvääruse suurendamiseks läbi prooviintervjuu. Prooviintervjuu viidi läbi algaja õpetajaga, kes vastas valimis välja toodud

kriteeriumitele. Eesmärk oli, et uurija saaks harjutada intervjuu läbiviimist ja näha, kas kavas on vaja läbi viia muudatusi. Peale prooviintervjuud viidi läbi mõned muudatused sõnastuses ja lisati küsimusi. Prooviintervjuul saadud andmed arvati põhiandmestiku hulka, sest sisulisi muudatusi ei tehtud.

Intervjueeritavatele tutvustati uuringu teemat, töö eesmärki ja küsiti nõusolekut intervjuus osalemiseks. Uuringus osalemisega nõustunud õpetajatega lepiti kokku sobiv aeg intervjuu läbiviimiseks. Enne intervjuu läbiviimist küsiti nõusolekut intervjuu salvestamiseks. Samuti selgitati, et on tagatud vastaja konfidentsiaalsus. Intervjuud toimusid 2021 kevadel. Intervjuude keskmine pikkus oli 27 minutit, kõige lühem intervjuu kestis 18 minutit ja pikim 46 minutit. Intervjuu küsimusi intervjueeritavatele ette ei saadetud. Intervjueeritavatele pakuti pärast võimalust transkriptsiooniga tutvuda, ent keegi seda ei soovinud.

2.3 Andmeanalüüs

Saadud andmeid analüüsiti kasutades kvalitatiivset suunatud sisuanalüüsi. Suunatud sisuanalüüsi puhul leitakse esialgne kodeerimisskeem olemasoleva teooria või seniste uurimuste põhimõistetest (Laherand, 2008). Selline lähenemine võimaldas keskenduda andmetest lähtuvatele seisukohtadele ja kogemustele (Lepik *et al.*, 2014).

Intervjuud lindistati mobiiltelefoniga, helifailid laeti arvutisse ning seejärel kasutati veebipõhist transkribeerimisprogrammi, mille on välja töötanud TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia labor (Alumäe, Tilk, & Asadullah, 2018). Koostatud transkriptsioon saadeti autori meilile. Edasi vormistas autor Microsoft Wordis dokumendi, kus parandati ja täiendati antud transkriptsioone, et tagada kogu info kajastus. Keskmiselt kulub ühe intervjuu korrastamiseks kokku 1,5 tundi. Transkriptsioonide kogupikkus oli 14 lehekülge, ühe transkriptsiooni keskmine pikkus oli 3 lehekülge (kirjatüüp Times New Roman, tähe suurus 12p, reavahe 1,5).

Andmeid analüüsiti *QCAmap* (*Qualitative Content Analysis*) keskkonnas. *QCAmap* on kvalitatiivseks sisuanalüüsiks mõeldud programm, mille abil saab transkriptsioonis tähenduslikud üksused märkida ning koodid kirjutada (Mayring, 2014). Transkriptsioonid laeti üles ja seejärel loodi vastavalt uurimisküsimustele koodid. Kodeerimisüksuseks oli üks lause või lõik, mis sisaldas uurimisküsimusest lähtuvalt tervikmõtet. Näide on toodud tabelis 2.

Tabel 2. Täenduslikust üksusest koodi moodustamine

Täenduslik üksus	Kood
<i>Mina ennetan probleeme nii, et meil on klassireeglid. Need reeglid oleme koos kokku pannud. See töötab väga hästi, sest nad teavad, milline on oodatud käitumine ja nad said ise selle üle otsustada. Et mina ei öelnud, et nad peavad nii tegema, vaid nad ise tundsid nii.</i>	<i>Klassireeglid</i>

Töö usaldusvärsuse suurendamiseks kaasati töösse kaaskodeerija. Kaaskodeerija kodeeris ühte täismahus intervjuud (vt lisa 2). Mõne aja möödudes kasutas autor korduvkodeerimist. Korduval kodeerimisel täpsustati koodide sõnastust. Peale kodeerimist alustati koodide kategoriseerimisega - sarnase tähendusega koodid tõsteti kokku ja neile anti ühisnimetus. Kategoriseerimise näide on toodud välja lisa 3.

Uurimuse läbiviimisel oli aluseks raamdokument "Hea teadustava" (Eessalu *et al.*, 2017). Intervjueeritavad osalesid uurimuses vabatahtlikult ning olid teadlikud uurimuse eesmärgist ja konfidentsiaalsuse tagamisest. Intervjuu salvestamiseks küsiti luba ja andmeid kasutati vaid uurimistöö eesmärgil.

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada algajate põhikooli õpetajate arusaam distsipliinist ja erinevatest sekkumismeetoditest probleemide korral. Tulemused on esitatud uurimisküsimuste kaupa. Tulemusi illustreerivad tsitaadid intervjuudest, tsitaadi järele on märgitud intervjueeritava pseudonüüm. Moodustunud kategooriad on märgitud alapeatükis paksus kirjas.

3.1 Distsipliini mõiste ja olemus

Uurimisküsimuse "Mida mõistab algaja õpetaja distsipliini all?" andmeanalüüsi tulemustest tekkis neli kategooriat: **reeglid**, **kord**, **normidele vastav käitumine** ja **enesedistsipliin**. Õpetajad kirjeldasid distsipliini mõistet lühidalt ja konkreetset.

Tulemustest selgus, et distsipliini all mõistsid algajad õpetajad peamiselt **kokkulepitud reegleid**. Uuritavad kirjeldasid, et reeglid tähendavad nende jaoks seda, et õpilased käituvad tunnis nii, et nad ei häiri teisi. Lisaks on õpetajate jaoks oluline, et õpilased oleksid reeglitest teadlikud ja peaksid neist ka kinni. Uuritavate jaoks on tähtis, et nende tund toimuks reeglite

järgi. Õpetajad tahavad, et nende tunnis ei oleks õpilasi, kes segavad või tegelevad kõrvaliste asjadega.

Distsipliin tähendab reegleid, mida täidetakse ja et näiteks tunniks ongi kõik reeglite järgi. (Elli)

Uuritavate seas oli ka neid, kelle jaoks seostus distsipliini mõiste sõnaga **kord**. Õpetajate jaoks on distsipliini hoidmine sama tähendusega, mis korra hoidmine. Toodi välja ka see, et distsipliini ainus tähendus on korra valitsemine, nii tunnis kui ka vahetundides. Mainiti ka seda, et piirid peavad paigas olema.

Minu jaoks on see, kui tunnis valitseb kord, mis on aus nii minu kui ka õpilaste suhtes. Mõiten just seda, et ei ole õpilasi, kes tunni ajal lärmavad, tegelevad kõrvaliste asjadega või segavad tundi ja mu töö tegemist. Mu jaoks on oluline see, et õpilased teaksid, milline on tunnis käitumine kord ja milline väljaspool kooli. (Claudia)

Kolmandana toodi välja **normidele vastava käitumise**. Õpetajate arvates on tähtis, et õpilased käituksid viisakalt ja lugupidavalt teiste vastu ka väljaspool klassiruumi.

Võrdne mõiste korrahoidmisega või käituma vastavalt normidele. (Diana)

Lisaks toodi välja mõiste **enesedistsipliin**. Intervjuu käigus arutleti selle üle, mis selle tähendus on ja kuidas on varasemalt enesedistsipliini peale mõeldud. Jõuti järeldusele, et distsipliin on ka see, kui peab ise näiteks mingi kohustusi täitma ning end seeläbi distsiplineerima.

Rohkem nagu enesedistsipliini peale, kui pean ise kirjutama mingeid asju või mingeid tööd, et ise ennast distsiplineerin. (Brita)

Peamiste distsipliiniprobleemidena tõid uuritavad välja erinevad käitumisprobleemid. Käitumisprobleemide alla kirjeldasid intervjuueeritud õpetajad õpetajale vastu rääkimist, klassikaaslastega jutustamist ja korraldustele mitteallumist. Algajate õpetajate murekoht on see, et õpilased on lärmakad, ei arvesta teistega ja ei võta ka õpetajat tõsiselt. Veel toodi välja, et õpilased ei reageeri sellele, kui õpetaja neid keelab. Lisaks häirib õpetajaid see, kui õpilane tegeleb tunnis kõrvaliste asjadega, mille tõttu peab aega kulutama segavate asjade likvideerimisele.

3.2 Distsipliini tähtsus õppeprotsessis

Uurimisküsimuse "Kuivõrd tähtsustavad algajad õpetajad endi sõnul distsipliini saavutamist ja hoidmist õppeprotsessis?" analüüsi tulemusena tekkis kaks kategooriat: **distsipliinita ei saa õpetada** ja **distsipliinita ei saa õppida**.

Teise uurimisküsimuse tulemustes selgus, et algajate õpetajate jaoks on distsipliin väga tähtis. Esimene tekkinud kategooria on, et **distsipliinita ei saa õpetada**. Distsipliiniprobleemid võtavad tunnis enda alla väga suure osa ja segavad õppetööd. Nii ei jõua õpetaja tunnis eesmärgipäraselt õpetada. Tundi segavate õpilaste keelamine ja korrale kutsumine on aeganõudev ja tekitab lisakoormust. Mainiti ka seda, et on päevi, kus probleemidega tegelemine on esmane ja tunni andmine jääb teisejärguliseks.

Mul oli klassis üks pois ja ma tundsin, et ma lähen sinna tundi ise nii mittemotiveerituna, kuna teadsin ette, et pean temaga terve tund tegelema ja ma ei jõua muude asjadega tegeleda. Aega ei jää õppimiseks vaid peab just probleemidega tegelema. Ei jõuagi õpetada ja teistega tegeleda. (Elli)

Lisaks sellele, et uuritavad leidsid, et ilma distsipliinita ei saa nad õpetada, leidsid uuritavad, et **distsipliinita ei saa õppida**. Täisväärtusliku õppimise jaoks on vaja, et klassis oleks rahu ja vaikus. Vastuses toodi välja ka seda, et segavad õpilased võtavad ära õppimisvõimaluse teistelt õpilastelt. Seega on efektiivse õppimise jaoks oluline, et klassis valitseks kord. Peale selle leiti, et pigem ongi õpetaja jaoks häirivam see, et probleemse käitumisega laps ei lase kaasõpilastel tööd teda. Ka õpilased ise võivad olla sellest häiritud ja nad ei saa õpetajalt piisavalt tähelepanu.

Väga tähtis, sellepärast, et distsiplineeritud klassis on kõigil parem õppida ja õppeedukus on tõenäoliselt parem. (Brita)

3.3 Distsipliiniprobleemide ennetamine

Uurimisküsimuse „Milliseid meetodeid kasutavad algajad õpetajad endi sõnul distsipliniprobleemide ennetamiseks?“ analüüsi tulemusena tekkis neli kategooriat. Esimene kategooria on **koostöö**. Teise kategooria all käsitleti **lapsest lähtuvaid meetodeid**. Selle alla kuuluvad klassireeglid ja usaldusväärne suhe õpetaja ja õpilase vahel. Kolmanda kategooriana toodi välja **erinevad võtted**. Neljandana kirjeldati **enesekehtestamist**.

Koostöö all mõeldi lapsevanemaga suhtlust ja teiste koolitöötajatega suhtlust (tugimeeskond, sotsiaalpedagoog, klassijuhataja). Intervjueeritavad tõid välja selle, et pigem on tugimeeskonna abi vaja harva aga sellest on väga palju abi. Lisaks toodi välja ka see, et koostöö

teiste koolitöötajatega on oluline. Uuritavate jaoks on oluline ka see, et algaja õpetajana saaks uurida teistelt õpetajatelt või klassijuhatajatelt taustainfot õpilaste kohta. Vastati, et tänu sellele on selge, millised õpilased saavad tunnis koostööd teha ja millised õpilased ei sobi kokku.

Mul on toiminud ka koostöö tugispetsialistidega, et sotsiaalpedagoogi või eripedagoogidega. Hästi tihedalt teen koostööd nendega, et probleemsete laste murekohtades selgusele jõuda, et nendel ka ikka õppimine edasi edeneks. (Anna)

Lapsest lähtuvate meetodite all on kaks alakategooriat. Esimene alakategooria distsipliiniprobleemide ennetamiseks on klassireeglid. Väga olulisena töid uurimuses osalenud välja selle, et vajalik on kohe alguses klassis panna paika reeglid ja kokkulepped. Toodi välja ka see, et väga tähtis on need reeglid paika panna koos klassiga, mitte õpetajana üksi. Kui reeglid on koos õpilastega paika pandud, siis nad teavad, milline on oodatud käitumine. Reeglid peavad olema lapse jaoks arusaadavad.

Kui tuledki alles esimest korda tundi siis panedki paika, mis on su klassi reeglid ja kokkulepped. Paned koos õpilastega paika, mitte nii, et tuled klassi ja ütled, kuidas asjad käivad. Siis nad tahavadki neid rikkuda. Aga kõik koos välja mõelda kokkulepped ja näiteks need seinale kirja panna, siis olete need koos teinud ja näiteks on kõigi allkirjad all, et nad on sellega nõustunud. Siis kohe kui midagi juhtub, siis saad kohe sinna suunata. Kohe kui kool algab, siis see ära teha. (Elli)

Teisena rõhutasid uuritavad usaldusväärset suhet õpilastega. Uurimuses osalenud õpetajad töid välja selle, et kui õpilane sind ei usalda või suhtlus ei toimi, siis ei tahetagi hästi tunnis käituda.

Oluline on kindlasti ka suhe õpilastega, et kui on tekitatud usaldusväärne suhe, siis see ka ennetab probleeme. Et kui te saate hästi läbi, siis õpilased ka ei taha rikkuda korda, kuna nad ei taha ka suhet rikkuda. Arvan, et see on oluline. (Elli)

Ma arvan, et probleemide ennetamise võti peitub ka heas suhetes õpilaste ja õpetaja vahel. Et kui mina olen neile hea eeskuju ja suhtlen nendega viisakalt, siis on klassis ka õhkkond parem ja tekib vähem probleeme. (Brita)

Uurimisküsimuse tulemustest selgus, et kasutatakse ka **erinevaid võtteid**, mis teevad tunni huvitavamaks. Näiteks kirjeldasid uuritavad, et nad kasutavad liikumispause, rühmatöid ja muid aktiivõppemeetodeid, et vähendada probleeme, mis tekivad, kui lapsed tüdinevad. Mida huvitavam õpilastel on, seda vähem tekib ka probleeme. Seega on väga oluline see, et õpetaja teeb tunni huvitavaks ja õpilastel ei hakka igav. Uuritavate vastusest selgusid erinevad meetodid, mis on nende arvates tõhusad. Nendeks olid KiVa (kiusamisvastane programm) ja VEPA

(käitumisoskuste mäng), mis uuritavate arvates aitavad hoida häid suhteid, vähendada probleeme ja kiusamist.

Mingid probleemid võivad tekkida ka siis, kui nad ongi lihtsalt tüdinunud. Et liikumispausid teinekord annavad motivatsiooni juurde. (Diana)

Tundides tuleb erinevaid meetodeid ka kasutada, et neil igav ei hakkaks. Erinevaid aktiivõppemeetodeid ja rühmatöid ja siis neil on koguaeg põnev ja nad on motiveeritud tunnis kaasa tegema. (Elli)

Lisaks toodi välja veel Vaikuseminutid ja punktisüsteemid. Vaikuseminutite puhul vastati, et nende arust pigem töötab see vanemate õpilaste puhul. Toodi välja ka punktisüsteemi meetod, et õpilased, kes korda rikuvad, saavad teatud aja lõpuks hindelise töö. See motiveerib õpilasi tunnis paremini käituma ja rohkem mitte teisi häirima.

Näiteks kui õpilane räägib, siis ta saab kriipsu ja kui saab kolm kriipsu, siis tuleb tunnikontroll, see küll mul töötab hästi. (Elli)

Peale klassireeglite on veel näiteks selliste kollaste-punaste kaartide reegel, nagu jalgpallis. Saad kaks kollast karti, siis see võrdub punane, või saad kohe punase, ja see tähendab siis mingit hindelist tööd või tunnikontrolli või mis iganes. Mingil määral mõjus küll. Kui nad tundi rikuvad, siis on aus kontrollida, et kas nad on midagi ka omandanud. (Diana)

Uuritavad tõid välja ka selle, et algajate õpetajate jaoks on olulisel kohal **enesekehtestamine**. Tulemustest selgus, et õpetajatel endil on ka lihtsam edaspidi õpetada, kui nad on end kohe alguses kehtestanud. Vastustest ilmnes, et algajaid õpetajaid tahetakse proovile panna ja kui õpetaja ei ole end kehtestanud, siis tekibki rohkelt distsipliiniprobleeme.

Alguses oli palju raskem ja motivatsiooni ei olnud aga kui suudad end ilusti kehtestada siis ei ole neid probleeme ka nii palju. Hiljem arvan ongi seotud kehtestamisega, et kui sa ei ole kehtestanud end, siis nad teavad, et su tunnis võib nalja teha ja sa pole üldse kuri. Siis ongi see, et tuleb neid probleeme rohkem, kuna õpilased teavad, et sa niikuinii ei keela ja midagi ette ei võta. (Elli)

3.4 Distsipliiniprobleemide lahendamine

Uuritavad tõid välja palju distsipliiniprobleeme, millega nad igapäevaselt tegelema peavad. Probleemide lahenduse alla tekkis kolm kategooriat: **individuaalne lähenemine, kogu klassi kaasamine ning väline abi**.

Individuaalse lähenemise all peeti kõige tähtsamaks seda, et kui õpilane segab tundi, siis ei räägita sellest üle klassi, vaid arutletakse õpilasega individuaalselt. Nii ei sega teisi ja ei tõmba tähelepanu õppimiselt ära. Samuti toodi välja, et olulisel kohal on head suhted õpetaja ja õpilase

vahel. Uuritavad leidsid, et vahel on abi ka märkuste kirjutamisest ja tundi segavate asjade likvideerimisest.

Kui õpilane midagi teeb, mis mind häirib, siis ma kutsun ta peale tundi. Räägin temaga kahekesi, et mis mind häiris ja kuidas ta ise kommenteerib ja siis ma räägin, kuidas mind see tundma pani. (Elli)

Hästi tõhus on olnud ka see, et lähen lihtsalt kõrvale seisma, et see kuidagi kas hirmutab või motiveerib neid. Siis nad alati hakkavad tööd tegema või küsivad küsimusi. Isegi kui ma otseselt nendega ei räägi, lihtsalt see juuresolemine aitab maha rahuneda. (Anna)

Mõni vastanutest tõi välja ka selle, et kui individuaalne lähenemine ei aita, siis räägitakse ka **kogu klassiga**. Lisaks kui on näiteks mõni suurem probleem, mis vajab kõikidega arutelu.

Uuritavad mainisid, et nii saab kogu klass oma arvamust avaldada ja kaasa rääkida.

Olen terve klassiga ka rääkinud, kui mingi probleem oli ja mis mind häiris, et mitte ainult ühe õpilasega. Küsin ka nende arvamust. Hästi palju teen seda, et räägin neile, kuidas ma end tunnen või et kuidas nad mind tundma panid selles olukorras. (Elli)

Uuritavate seas oli ka neid, kes kasutasid **välis abi**. Andmeanalüüsist ilmselt see, et kui probleemid ilmnevad ja neid ise lahendada ei suudeta, siis kutsutakse keegi teine koolitöötajatest tundi. Uuritavad kasutavad näiteks ka sotsiaalpedagoogi abi või suhtlevad klassijuhatajaga. Lisaks mainiti, et välise abi kasutamisel üritatakse siiski ka last arutellu kaasata.

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada algajate põhikooli õpetajate arusaam distsipliinist ja erinevatest sekkumismeetoditest probleemide korral. Järgnevalt arutletakse olulisemate tulemuste üle uurimisküsimustest lähtuvalt ning seostatakse neid varasemate uurimustulemustega. Samuti on välja toodud uurimuse kitsaskohad, praktiline väärtus ja edasised uurimissuunad.

Esimene uurimisküsimus oli „Kuidas mõistavad algajad õpetajad distsipliini olemust?“. Tulemustest selgus, et distsipliin tähendab algajate õpetajate jaoks reegleid, korda ja normidele vastavat käitumist. Uuritavad tõid välja, et tähtis on, et klassiruumis oleksid kehtestatud reeglid. Ka Krull (2018) on välja toonud selle, et distsipliin loob õppetööks soodsad olud ja see on oluline klassi haldamiseks. Uuritavate jaoks on oluline, et õpilased kuuletuksid neile ja nad täidaksid reegleid, nii on ka Lister (2012) järgi distsipliin klassis saavutatud. Õpetajate jaoks on häiriv, kui õpilased tegelevad klassis kõrvaliste asjadega ja ei keskendu tunnile. Uurimusest selgus, et

õpetajad tahavad, et nii tunnis kui ka vahetunniks valitseks alati kord. Lisaks mainiti mõiste tähenduse all ka enesedistsipliini. Enesedistsipliin on välja toodud ka Ginott'i mudelis, kus lisati, et õpetaja on õpilastele eeskujuks (Allen, 1996). Käesolevas uurimuses selgunud tulemuste põhjal võib järeldada, et algajad õpetajad mõistavad distsipliini mõistet ühtselt ja nende arusaam sarnaneb ka varasemates uuringutes välja toodud tulemustega.

Teise uurimisküsimuse „Kuivõrd tähtsustava algajad õpetajad endi sõnul distsipliini õppeprotsessis?“ tulemused näitasid, et intervjueeritavate jaoks on distsipliin väga tähtsal kohal. Algajatel õpetajatel on teadmine, et distsipliin on tähtis, kuid ei osata veel põhjalikult selgitada ja näiteid tuua. Zakaria jt (2013) töid välja, et distsipliiniprobleemid mõjutavad laste käitumist ja see mõjutab õpetaja tööd kui ka teiste õpilaste õppimist. See tuli ka antud töö tulemustest välja – intervjueeritavad õpetajad mainisid, et kui klassis on probleemid, siis on raske õpetada. Lisaks segab see ka teisi õpilasi ja ka nende õppimine on häiritud. Seetõttu on oluline algajate õpetajatel distsipliiniprobleemidega tegeleda juba ennetavalt. Distsipliiniprobleemide ennetamiseks sobib näiteks enesekehtestamine. Ka Canter'i mudeli järgi on siinkohal tähtis enesekehtestamine – õpetaja teab, mida õpilastelt ootab ja saab seeläbi soovitud käitumise.

Uuritavate algajate õpetajate jaoks on oluline, et nad saaksid tunnis edukalt õpetada. Sarnasel seisukohal on ka Tuulik (2006), kelle järgi distsipliin tagab koolis lastele selle, et nad saavad õppida ja õpetajad saavad õpetada. Käesolevast uurimusest selgus, et distsipliiniprobleemidega tegelemine on väga ajakulukas ja see võtab enda alla suure osa koolitunnist. Samamoodi on leidnud oma uurimuses ka Topal ja Uzoglu (2020), kes töid välja, et distsipliiniprobleemid segavad tundi ja võtavad palju aega. Uuritavad lisasid, et probleemidega tegelemisel nad ei jõua tunnis enda eesmärgini. Oluline on, et klassis oleks rahu, et kõik saaksid võrdväärselt tunnis õppida. Ka Masekoameng (2010) tõi oma doktoritöös välja selle, et õpetajad peavad õpetamise asemel liigselt tegelema õpilaste korrare kutsumisega.

Kolmanda uurimisküsimuse „Milliseid meetodeid kasutavad algajad õpetajad endi sõnul distsipliiniprobleemide ennetamiseks?“ tulemustest selgus, et algajad õpetajad kasutavad erinevaid meetmeid probleemide ennetamiseks. Kõige enam toodi välja erinevaid võtteid, mida kasutatakse. Ka Krull (2018) tõi välja selle, et suur osa distsipliiniprobleeme on võimalik vältida ennetavate meetmetega. Õpetajad töid välja, et on oluline, et lastel tunnis igav ei hakkaks. Tulemustest selgus, et tund peab olema vaheldusrikas ja mitmekesine, see aitab probleeme ennetada. Tunni mitmekesisuse tähtsus on välja toodud ka Kounin'i distsipliinimudelis. Õpilaste

maksimaalne õppetöös osalus tagab ka selle, et tekib vähem käitumisprobleeme (Hepburn & Beamish, 2019). Alavieh ja Habib (2015) järgi arvavad algajad õpetajad, et õpilastes on raske tähelepanu äratada. Uuriija arvates on oluline, et õpetajad oskaksid tunni huvitavaks teha ja kasutada erinevaid aktiivõppemeetodeid, et laste tähelepanu erksana hoida. Õppetööl häälestamist ja üldist heaolu aitavad parandada ka Vaikuseminutid (Kitsing, 2017). Nii selgus ka tulemustest, et uuritavad õpetajad kasutavad Vaikuseminuteid, et klassi õhkkonda rahulikkust tuua ja seeläbi ennetada distsipliiniprobleemide teket.

Tulemustest selgus, et klassireeglid olid nii õpilaste kui õpetajate jaoks olulisel kohal. Rogers (2006) järgi on probleemide ennetamise puhul oluline see, et õpilased oleksid reeglite teadlikud. Klassireeglite tähtsus on välja toodud ka Dreikurs'i mudelis. Dreikurs'i mudeli järgi on oluline, et ka õpilased ise oleksid reeglite kehtestamisse kaasatud. Varasemad uuringud kinnitavad, et reeglitel on distsipliiniprobleemide ennetamisel väga suur osakaal. Töö autor leiab, et algajad õpetajad peavad olema teadlikud, kuidas reegleid sõnastada ja kuidas õpilasi sellesse kaasata. Uuritavate sõnul on distsipliiniprobleemide ennetamise puhul tähtsad ka head suhted õpetaja ja klassi vahel. Selle toob välja ka Lister (2012), kes ütleb, et usalduslik suhe on hea distsipliini eelduseks. Probleemide ennetamise puhul mainiti ka koostööd – nii koolitöötajatega kui lapsevanematega. Uuriija leiab, et koostööl on probleemide ennetamisel väga tähtis osa. Algajad õpetajad hindavad seda, et neil on keegi, kellele toetuda ja abi küsida.

Neljas uurimisküsimus oli „Milliseid meetodeid kasutavad algajad õpetajad endi sõnul distsipliiniprobleemide lahendamiseks?“. Õpetajate jaoks oli oluline, et distsipliiniprobleemide lahendamiseks tuleb lapsele individuaalselt läheneda. Samale järeldusele on jõudnud ka Dreikurs, kelle mudeli järgi on oluline välja selgitada lapse käitumise põhjused. Lisaks tõi individuaalse lähenemise olulisuse välja oma magistr töö ka Hallimäe (2021). Antud uuringu tulemused näitasid, et abi võib olla ka sellest, kui kaasata arutellu kogu klass. Lisaks toodi välja ka see, et vahel on vaja ka probleemide lahendamiseks kasutada välist abi, mis omakorda kinnitab seda, kui tähtis on koolis õpetajate vaheline koostöö. Algajatele õpetajatele võib autori hinnangul koolis tööd alustades olla abiks ka kogenum õpetaja, kes oleks mentoriks.

Antud uuringu tulemused kinnitavad, et distsipliiniprobleemid on õpetajate seas jätkuvalt murekohaks. Selgub, et õpetajatel on vähese kogemuse tõttu probleemide ilmnemise korral raskem õpetada. Lisaks on veel vähe teadmisi, kuidas distsipliiniprobleeme edukalt lahendada.

Õpetajad peavad leidma endale ja oma õpilastele sobivad distsipliinimudelid, mida oma igapäevatoos kasutada.

Uurimuse kitsaskohana võib välja tuua selle, et uurijal oli esmakordne kogemus läbi viia kvalitatiivset uurimust, mis võis mõjutada ka andmete kogumist. Lisaks ei olnud võimalik intervjuud teha näost-näkku, vaid kõik pidi läbi viima veebi teel. Uuritava jaoks oli see harjumatu ning uuritavad ei tahtnud võib-olla pikalt rääkida. Peale selle oli veel autori jaoks keeruline koodide moodustamine ja kategoriseerimine. Praktilise väärtusena võib töö olla abiks õpetajatele, kes on alles koolis tööd alustamas. Töö võib olla algajale õpetajale samastumisvõimaluseks ning ehk saab probleemide ennetuseks ja lahenduseks häid mõtteid. Antud töö saab olla abiks õpetajakoolituse arendajatele, et nad saaksid suurendada distsipliiniprobleeme käsitlevate õppeainete osakaalu õppekavades. On oluline, et õpetajakoolitus annaks algajale õpetajale ettevalmistuse probleemidega tegelemisel. Lisaks on hea mõtlemiskoht koolijuhtidele ja/või tugimeeskonnale, kuidas alustavaid õpetajaid veel enam aidata ja toetada.

Autori arvates on võimalikud edasised uurimissuunad näiteks uurida õpilastelt, mis on nende arvates distsipliiniprobleemide ennetamises ja lahendamises oluline. Lisaks kuidas distsipliiniprobleemide tekkimine täpsemalt nende õppetööd segab ja mida selle leevendamiseks teha saab. Teise võimaliku uurimissuunana näeb autor laialdasemalt klassi haldamist, see saab olla abiks täienduskoolituste ja õpetajakoolituste jaoks.

Tänuõnad

Töö autor tänab oma uurimuses osalenuid õpetajaid, kes olid valmis intervjuud tegema ja kes jagasid oma põnevaid kogemusi. Samuti tänab oma kursusekaaslast, kellest on väga palju abi olnud. Lisaks ka oma juhendajat, kes töö koostamisel nõuks ja abiks oli.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Imbi Hunt

/allkirjastatud digitaalselt/

18.05.2021

Kasutatud kirjandus

- Alavieh E., & Habib S.B. (2015). Classroom management. *Cumhuriyet University Faculty of Science*, 36(3), 3515-3529.
- Alumäe, T., Tilk, O., & Asadullah (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. *Human Language Technologies - The Baltic Perspective*, 307, 1–8.
- Allen, T. H. (1996). *Seven models of discipline. Developing a discipline plan for you*. Külastatud aadressil https://www.wtc.ie/images/pdf/Classroom_Management/cm24.pdf
- Burden, P. R. (1995). *Classroom Management and Discipline*. US: Longman Publishers
- Canter, L., & Canter M. (2001). *Assertive Discipline: Positive Behavior Management for Today's Classroom*.
- Dreikurs, R., Grunwald, B.B., & Pepper, F.C. (1998). *Maintaining Sanity in the Classroom: Classroom Management Techniques*.
- Eessalu, M., Engelbrecht, J., Juurik, M., Koppel, A., Kulu, P., Lilles-Heinsar, L., Ling, K., Lõuk, K., Maimets, T., Meriste H., Mäger, K., Mällo, T., Niglas, K., Nurk, E., Parder M. L., Pärtlas, M., Sinijärv, U., Soone, M., Sutrop, M., Uustalu, T., Velbaum, K., & Veski, L., (2017). *Hea teadustava*. Külastatud aadressil https://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/hea_teadustava_trukis.pdf
- Ertel, S. (2018). *Vaikuseminutite harjutuste tajutud mõju 6-7 aastaste laste heaolule laste endi ja õpetajate hinnangute põhjal*. Bakalaureusetöö. Sotsiaalteaduste valdkond.
- Felver, J. C., Felver, S. L., Margolis, K. L., Ravitch, K. L., Romer, N., & Horner, R. N. (2017). Effectiveness and Social Validity of the Soles of the Feet Mindfulness-Based Intervention with Special Education Students. *Contemporary School Psychology*.
- Gordon, T. (2003). *Millist last tahate teie? Kuidas arendada lapses enesedistsipliini?* Tartu: Väike Vanker
- Hallimäe, E. (2021). *Klassi haldamine II ja III kooliastme õpetajate vaatenurgast - ennetustegevus ja sekkumisstrateegiad distsipliiniprobleemide korral*. Magistritöö. Sotsiaalteaduste valdkond.
- Harlan, J. C., & Rowland, S.T. (2002). *Behavior Management Strategies for Teachers: Achieving Instructional Effectiveness, Student Success, and Student Motivation – Every Teacher and Every Student Can*.

- Hepburn, L., & Beamish, W. (2019). Towards Implementation of Evidence-Based Practices for Classroom Management in Australia: A Review of Research. *Australian Journal of Teacher Education*, 44(2).
- Jakobson, T. (2012). *Algajate õpetajate mured esimesel tööaastal programmi Noored Kooli osalejate näitel*. Bakalaureusetöö. Sotsiaalteaduste valdkond.
- Jones F. V., & Jones L. S. (2001). *Comprehensive classroom management*. Toronto: Allyn and Bacon.
- Jones F. (2007). *Tools for Teaching – Discipline. Instruction. Motivation*. California: Fredric H. Jones & Associates, Inc.
- Kitsing, O. (2017). *Vaikuseminutite koolituse läbinud haridustöötajate hinnangud vaikuseminutite harjutuste praktiseerimisele Eesti koolides õpilaste tähelepanu ja meelerahu saavutamisel*. Magistritöö. Sotsiaalteaduste valdkond.
- Kokk, G. (2018). *Õpetajakoolituse üliõpilaste ja algajate õpetajate võrdlus hinnangutes õpetajatöö erinevatele valdkondadele*. Magistritöö. Sotsiaalteaduste valdkond.
- Kutsestandard. Õpetaja, tase 7*. (2020). Külastatud aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10824233>
- Kuusik, T. (2019). *Lasteaiaõpetajate arvamused distsipliinist ning meetoditest laste distsipliiniprobleemidega toimetulekuks*. Bakalaureusetöö. Sotsiaalteaduste valdkond.
- Krull, E. (2018). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Kwok, A. (2017). Relationships between instructional quality and classroom management for beginning urban teachers. *Educational Researcher*, 46, 355-365.
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrukk.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Andmekogumismeetodid*. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/intervjuu>
- Lister, T. (2012). *Lihne ja praktiline koolipsühholoogia*. Tartu: Atlex.
- Longhurst, R. (2003). Semi-structured interviews and focus groups. *Key methods in geography*, 3(2), 143-156.
- Luiselli, J.K., Putnam, R. F., Handler, M.W., & Feinberg, A.B. (2005). Whole-school positive behaviour support: effects on student discipline problems and academic performance, *Educational Psychology*, 25(2-3), 183-198.

- Masekoameng., M. C. (2010). The impact of disciplinary problems on educator morale in secondary schools and implications for management. University of South Africa.
- Mayring, P. (2014). *Qualitative content analysis. Theoretical foundation, basic procedures and software solution*. Külastatud aadressil
<https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/39517>
- McCaw, A. (2018). *Teachers' perspectives of classroom management issues and strategies*. Magistritöö. State University of New York College at Fredonia.
- Melnick, S.A., & Meister, D.G. (2008). A Comparison of Beginning and Experienced Teachers' Concerns. *Educational research quarterly*, 31, 39-56.
- Merirand, J. (2014). *Klassi ohjamisega seostuvad hoiakud ja veendumused Ida-Virumaa õpetajate näitel*. Bakalaureusetöö. Sotsiaalteaduste valdkond.
- Muslida, D., Firman, F., & Ahmad, R. (2020). Disciplinary Behavior and Exemplary Teacher as Influencing Factors. *JAIPTKIN | Jurnal Aplikasi IPTEK Indonesia*, 4(2), 95–100.
- Peeba, J. (2019). *Mindfulness-tüüpi vaikuseminutite harjutuste mõju põhikooli 8.klassi õpiraskustega õpilaste tähelepanu püsivusele ja mahule ning emotsioonide juhtimisele*. Magistritöö. Sotsiaalteaduste valdkond.
- Raba, A. (2016). The Challenge of Classroom Leadership and Management Facing Newly Appointed Teachers. *American Journal of Educational Research*, 4(2), 25-29.
- Rogers, B. (2008). *Taasleitud käitumine*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Sage, S. M., Adcock S. S., & Dixon, A. L. (2012). Why Humanistic Teacher Education Still Matters. *Action in Teacher Education*, 34(3), 204-220.
- Schmitt, M. B., Pentimonti, J. M., & Justice, L. M. (2012). Teacher-child relationships, behavior regulation, and language gain among at-risk preschoolers. *Journal of School Psychology*, 50(5), 681–699.
- Zakaria, N., Reupert, A., & Sharma, Umesh. (2013). Malaysian primary pre-service teachers' perceptions of students' disruptive behaviour. *Asia Pacific Education Review*.
- Taimalu, M., Uibu, K., Luik, P., & Leijen, Ä. (2019). *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused. 1. osa*. Külastatud aadressil
https://www.hm.ee/sites/default/files/talis_eesti_raporti_i_osa.pdf

- Topal, T., & Uzoglu, M. (2020). Discipline problems faced by science teachers in classroom management and solutions for these problems. *European Journal of Education Studies*, 7(9).
- Tuulik, M. (2006). *Kõlbeline kasvatus*. Tallinn: Vali Press OÜ.
- Vaikuseminutid (s.a.)*. Külastatud aadressil <http://vaikuseminutid.ee>
- Vooglaid, J. (2016). *Õpetajate hinnangud vaikuseminutite harjutuste praktiseerimise tõhususele 3-7 aastaste laste eneseregulatsiooni oskuste arendamisel*. Bakalaureusetöö. Sotsiaalteaduste valdkond.
- Vöörmann R., & Helemäe J. (2006). *Õpetajate tööaeg ja tööülesanded*. Eesti Haridustöötajate Liit.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kava

I Taustaandmed

Vanus, pedagoogiline staaž, töökoormus, õpilaste klass, aine

II Distsipliini mõiste ja tähtsus

Mida tähendab teie jaoks mõiste distsipliin? Millal olete varem distsipliini peale mõelnud? Kui tähtis on distsipliin teie jaoks õppeprotsessis? Miks seda oluliseks peate? Milliste distsipliiniprobleemidega olete koolis kokku puutunud? Kirjeldage ühte probleemi. Kuidas on distsipliiniprobleemid mõjutanud õpetamist ja õppimist? Miks teie arvates distsipliiniprobleemid üldse tekivad?

III Distsipliiniprobleemide ennetamine

Kui tähtis on distsipliiniprobleemide ennetamine teie jaoks? Kui tähtis on distsipliini hoidmine teie jaoks? Kuidas ennetate distsipliiniprobleeme? Millised viisid on tõhusad/millised ei ole probleemide ennetamisel?

IV Distsipliiniprobleemide lahendamine

Kuidas distsipliini klassis saavutate? Tooge näide. Milliseid meetodeid kasutate probleemidega toimetulekuks? Millised viisid on tõhusad/millised ei ole? Tooge näide.

Lisa 2. Väljavõte kodeerimisest

Intervjuu Elli

K: Kuidas ennetate distsipliiniprobleeme?

V: Kõige olulisem on ikka enda kehtestamine. Kui tuledki alles esimest korda tundi siis panedki paika, mis on su klassi reeglid ja kokkulepped. Paned koos õpilastega paika, mitte nii, et tuled klassi ja ütled kuidas asjad käivad. Siis nad tahavadki rikkuda. Aga kõik koos välja mõelda kokkulepped ja näiteks need seinale kirja panna, siis olete need koos teinud ja näiteks on kõigi allkirjad all, et nad on sellega nõustunud. Siis kohe kui midagi juhtub, siis saad kohe sinna suunata. Kohe kui kool algab siis see ära teha. Oluline on kindlasti ka suhe õpilastega, et kui on tekitatud usaldusväärne suhe, siis see ka ennetab probleeme. Et kui te saate hästi läbi, siis õpilased ka ei taha rikkuda korda, kuna nad ei taha ka suhet rikkuda. Arvan, et see on oluline. Ja koostegevused ka, või siis mingi liikumispausid, et nad saaks end välja elada. Tundides tuleb erinevaid meetodeid ka kasutada, et neil igav ei hakkaks. Erinevaid aktiivõppemeetodeid ja rühmatöid ja siis neil on koguaeg põnev ja nad on motiveeritud tunnis kaasa tegema. Näiteks tuleb veel meelde ka kiusamisvaba kool – KIVA. See on ka ma arvan, mis klassis häid suhteid hoiab ja tekib vähem probleeme ja kiusamisi. Näiteks ka telefonikohad, et kui õpilane tuleb klassi, siis ta peab oma telefoni ära panema. Telefonitaskud, kuhu tunni ajaks ära pannakse telefon ja siis ei saa tunnis kasutada.

RQ
RQ3-2

RQ3-3

RQ
RQ3-5
RQ3-6

KIVA

Lisa 3. Näide kategoriseerimisest

Koodid	Kategooria
Enesekehtestamine	Erinevad võtted
Liikumispausid	
KiVa	
VEPA	
Vaikuseminutid	
Punktisüsteemid	
Tunni huvitavaks tegemine	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Imbi Hunt,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Algajate õpetajate arusaam distsipliinist ja distsipliiniprobleemidest õppeprotsessis“, mille juhendaja on Egle Säre, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Imbi Hunt

18.05.2021